

Animal welfare, etológia és tartástechnológia

Animal welfare, ethology and housing systems

Volume 3

Issue 3

Gödöllő
2007

KÖNYVISMERTETÉS

Wittmann Mihály

Szent István Egyetem, Mezőgazdaság- és Környezettudományi Kar, Állattenyésztés-tudományi Intézet

2103 Gödöllő, Páter K. u. 1.

Wittmann.Mihaly@mkk.szie.hu

2006-ban megjelent *Dale Arey és Phil Brooke* szerkesztésében az „**Animal Welfare Aspects of Good Agricultural Practice: pig production**” című könyv, amely egy sorozatnak a része, és a helyes mezőgazdasági gyakorlat állatjóléti kérdéseivel foglalkozik a sertésfaj esetében.

A jó (helyes) mezőgazdasági gyakorlat koncepcióját a FAO dolgozta ki, és az alábbi főbb pontokkal jellemezhető:

- egészséges, biztonságos, kiváló minőségű élelmiszer-előállítás a fogyasztók számára, foglalkoztatottságot, és kellő jövedelmet biztosít a vidéki lakosság számára;
- társadalmilag és környezetvédelmi szempontból fenntartható;
- és magas szintű állatvédelmi gondoskodást nyújt.

A jó mezőgazdasági gyakorlat feltételezi, hogy a mai, intenzív sertésenyésztés szenvedést okoz a sertésnek. Az intenzív gazdálkodás hozzájárul a vidéki lakosság munkanélküliségéhez, károsítja a környezetet és az egészséget, és élelmiszerbiztonsági kockázatot jelent.

A könyv a jó mezőgazdasági gyakorlat állatvédelmi szempontból való megvalósítását kívánja szolgálni a sertéshústermelés területén, és a tudományos ismeretek, valamint gyakorlati esettanulmányok kiegyensúlyozott kombinációjában törekszik bemutatni az állatjólét javítási lehetőségeit zárt és természetyszerű állattartási rendszerekben.

A mű 182 oldal terjedelmű, amelyből az állatvédelmi kérdések tárgyalása 18 fejezetben 82 oldal terjedelemben történik, 100 oldalon pedig esettanulmányokat tartalmaz a jó sertésenyésztési gyakorlatra. Magyarországból öt gyakorlati helyszínt ír le: Nyírbogdányi mangalicatelep, Mangal Ilona Kft. Kapoly, Ökorex Bio Kft. Fiad, Primagro Bt. Kozárd és Jákotpuszta.

Mindegyik helyen mangalica sertéseket tenyésztenek. A könyv angol nyelven készült, egyszerű szövegezésű, közérthető szóhasználattal és mondat szerkesztéssel bír, tagolása áttekinthető, tömör és több mint 200 színes felvétellel dokumentálja a szöveg tartalmát.

Az 1. fejezet az állatjólét alapvető kérdéseibe vezet be. A kérdéseket három megközelítési kategóriába sorolja:

1. normális-e az állat élettani működése,
2. jó mentális állapotban van-e az állat,
3. természetes életet él-e az állat?

Broom (1986) szerint az állatjólét az állatnak azon állapota, amelyben *összhangban* tud maradni környezetével. Amennyiben a környezeti feltételek rossz irányba változnak az állatoknak sokféle megoldásuk van az alkalmazkodásra. Például, ha a kocának melege van árnyékba vonulhat, vagy intenzív légzéssel igyekszik hőfeleslegétől megszabadulni, vagy a fiatal sertés izzadni kezd. Ez a szabályozó rendszer nevezhető környezethez való alkalmazkodásnak. Amennyiben az alkalmazkodás már nem lehetséges, úgy *stresszállapotról* beszélünk.

A *jó welfare* státuszon értjük azt is, hogy az állat *nem szenved*. Egy neves etológus definíciója szerint a szenvedés: széleskörű, kellemetlen emocionális állapotot jelent, beleértve a félelmet, a zaklatottságot és a fájdalmat. Az állatjólét (animal welfare) magába foglalja az etológia, a bioetika, valamint a jó közérzet és a szenvedés fogalmait.

Az Egyesült Királyságban az állatjólét fogalmát *öt szabadságjogban* határozták meg:

1. Mentesség a szomjazástól, az éhségtől és az alultápláltságtól.
2. Mentesség mindenfajta kényelmetlenségtől.
3. Mentesség fájdalomtól, sérüléstől és betegségtől.
4. Szabadság a normális viselkedés megnyilvánulására.
5. Mentesség a félelemtől és stresszállapottól.

Az állati jólét állapota azzal írható le, ha az állat egészséges, mozgékony, érdeklődő és mentes minden szenvedéstől. A termelő állatfajoknál az állatjólét az alábbi főbb területekhez kötődik:

- az állatokkal való jó bánásmód, szakmai hozzáértés;
- jó környezeti feltételek, amelyben az állat él,
- magas szintű egészségügyi ellenőrzés és
- az állat jó genetikai állapota.

A jólléti állapot annál inkább nem jön létre, minél inkább távol van a tartásmód az állatok természetes viselkedésétől, ami természetes tartási körülmények között mérhető. *Tenyézkocák* természetes körülmények között kis csoportokban élnek utódaikkal együtt. Fialás előtt eltávolodnak a csoporttól, és külön helyen fészket építenek, majd néhány héttel később visszatérnek a csoportba malacaikkal együtt.

Természetes tartásban a hízósertés viselkedése nagyon hasonlít a vadsertéséhez. A malacok küzdenek a bőtejű csecsekért, három hetes korukban már kóstonlatják szilárd takarmányokat, és 100 napos koruk körül abbamarad a szoptatás. A növendék sertés szívesen legel naponta néhány órán át, rostos takarmányokat fogyaszt, túrja a földet, és pihenőhelyétől távoli helyet választ ürítésre.

Intenzív termelési környezetben korlátozottak az életfeltételek (pl. helytelen telepítési sűrűség, kis férőhelyek). Az EU élősúly szerint szabályozta a minimális férőhely-nagyságot a sertéseknél. Az e férőhely-nagyság kb. 30 kg-os súlyig kielégítő, fölötte nem. Ami azt jelenti, hogy a sertés még elviseli a zsúfoltságot, de jó termelési eredményeket már nem fog elérni. Az USA is szabályozta a férőhely-igényt, amely elfogadhatóbb az európai szabályozásnál. Jobb welfare állapotot teremt, és jobb termelési eredményeket garantál.

A modern sertéshús-termelésben az állatvédelmi szabályozás a korcsoportok szerinti változó igényekhez igazodik. A helyes mezőgazdasági gyakorlat az *üres és vemhes kocák* számára az alábbi főbb pontokban foglalja össze az igényeket: elegendő mozgástér, elkülöníthető terület a mozgáshoz, fekvéshez és ürítéshez, ingergazdag környezet, korlátlan hozzáférés a nagy rosttartalmú takarmányokhoz (szalma), kiscsoportos tartás és menekülési lehetőség, bőséges etetőtér, ami által az agresszivitás csökkenthető, és helymegválasztási lehetőség a hőszabályozás érdekében. E fejezet számos képpel illusztrált esettanulmányt mutat be, intenzív és természetes tartási feltételek között.

Az üres és vemhes kocák normál viselkedéséhez természetes szükségletként jelöli meg a mozgást, a legelési lehetőséget, a társas viselkedést és a hőszabályozás érvényesülését, valamint az ürítéshez szükséges terület meglétét. A mindennapi gyakorlatban ezeket az igényeket általában nem elégítik ki, kivéve a szabadtartást, amikor ezek nagy része az állat kedvére érvényesül.

A *szoptató kocák* intenzív tartása a fiasztatóban a kocaállásban való tartást jelenti, ami komplex viselkedési stresszt okoz: szűk az állás, rövid a hossza, zavart a pihenés, ami frusztráltsággal jár, rácsrágást vált ki, és sztereotíp túrási, kaparási mozgásokban nyilvánul meg (Magyarországon sem találunk egyetlen alkalmas fiasztatókutricát, akár a kocák, akár a malacok szempontjából).

A hibás *fiaztatókutricák* kialakítása az agyonnyomástól való félelemből származik. Ettől az alternatív tartásmódok sem kivételek, amire brit adatokra támaszkodva statisztikát mutat be a könyv.

A malacok számára is sok hátránnyal jár a helytelenül kialakított fiaztatókutrica. Kicsi, vagy nincs is fialási tere a kutricának, ezért a malacok születéskor sérülnek, holtan születnek. A kocaállás akadályozza a malacok hozzáférését a csecsekhez, ingerszegény a környezet, gyakoriak az emberi zavarások (gyakori ellenőrzés, oltások, gyógykezelések, herélés, farokkurtítás), amelyek kitolják a szoptatási időt, és akár 3-4 szoptatás is kimaradhat naponta.

A helyes állattenyésztési gyakorlat azt kívánja, hogy olyan fiaztatókutricát használjunk, amelyben csökken a születéskori sérülések és az agyonnyomás kockázata, nem igényel sérüléssel járó beavatkozásokat. Ezáltal csökken az állatok fájdalma és félelme, ingergazdag a környezet és lehetőleg késői a választás. (A magyarországi időjárási viszonyokra tekintettel nem értékelhetők a Nyugat-Európában széles körben alkalmazott szabadtartásos eljárások pozitív és negatív szempontok!)

A *növendéksertéseknél* a leginkább előforduló tartási hiányosságok következménye a bőr- és lábsérülések, ízületi elváltozások, farokragás, fülrágás, amelyek főként a zsúfolt elhelyezésre vezethetők vissza. Az EU a farokkurtítás és egyéb sérülések elkerülésére a ritkább benépesítést javasolja, ami ellentmond az EU ún. minimális férőhely-normáinak. A farokragás elvileg javítható almozással, ami azonban rácspados tartásban gondot okoz. Javasolják a férőhelyek növelését, a menekülési lehetőségeket a rangsorban hátul álló sertések számára, továbbá a falkásítás kerülését. Tartási és takarmányozási programokkal csökkenthető a különféle sérülések, valamint az anyagcsere-problémák előfordulása. A könyv ehhez esettanulmányokat mutat be, képes illusztrációkkal kísérve.

Növendéksertések intenzív tartásában sokféle szenvedésformát lehet tapasztalni: farokragás, agresszivitás, sántaság, amelyek a zsúfoltságra és a hiányos életfeltételekre vezethetők vissza. A jó állattenyésztési gyakorlat megkívánja, hogy stabil csoportokat hozzunk létre, ingergazdag környezettel: alom vagy rostos takarmányok adásával, alacsony telepítési sűrűséggel.

A környezet *ingergazdagítása* fiatal sertések zárt tartása során csak korlátozottan valósítható meg. Amikor a könyv ingergazdagságról beszél, akkor általában a zárt tartásnak és a természetes tartásnak valamilyen kombinációjáról van szó, amelyek a nyugat-európai országokban elterjedt, szabadtartással kombinált formákban léteznek, és könnyen megvalósíthatóak. (A szabadtartásos hizlalás Magyarországon is megvalósítható, szakaszos üzemmódban, évente egyszeri telepítéssel, májustól október végéig.)

A '70-es években folytatott hazai kísérletek nagyon kedvező tapasztalata az, hogy a hizlalás során alig fordul elő elhullás. Az állatok egészségesek, a szabad területekről minden zöld növényt eltakarítanak, elfogyasztanak, közérzetük élénk, kedvező. A rosszabb takarmányértékesítést kompenzálja az istállózási és gondozási költségek elmaradása. Télen ilyen tartás nem alkalmazható nálunk.)

Zárt tartásban az ingergazdagítás sokféle módon kialakítható: pl. kifutók nyitásával, kifutókban szalmarácsok, szénarácsok alkalmazásával, vakaródzó berendezések beépítésével, függőláncok, a láncokon egyéb játékszerek lelógatásával, kiálló, de nem téphető anyagok alkalmazásával.

Fontos fejezet szól az *agresszió csökkentésének* lehetőségeiről. Ilyenek: csoportnagyság csökkentése, ami stabil társas kapcsolatokat hoz létre. Növelt alapterület, amely elősegíti a támadások kikerülését. Jó és egyenletes légállapot az istállóban, ami csökkenti a fekvőhelyek közötti különbséget, és az érte való harcot. A már említett almozás és minden fajta ingergazdagító eszköz, elegendő nagyságú etetőtér, hogy minden állat igénye szerint hozzáférhessen a takarmányhoz (ez utóbbi gazdasági okokból nem érvényesül a modern takarmány-kiosztási és -elosztási rendszerekben). Korcsoportok szerint alkalmazható, agressziót csökkentő etetési technikák (pl. biológiai fixálás kocáknál). A könyv e helyen brit és svéd esettanulmányt mutat be, szabadtartásos környezetben.

A *betegségek* fellépése állatjólleti és termelési szempontból egyaránt káros. Ezt a mai termelési gyakorlatban rendszeresen figyelemmel kísérik, gyógyszeres és más beavatkozásokkal igyekeznek elkerülni: szigorú biológiai biztonsági mérések, megfigyelések alkalmazása, állományok vakcinázása és antibiotikumok rutinszerű alkalmazása.

A modern intenzív tartási formában a betegségek okozó ágensek megelőzése és gyógyítása fontos feladat: zsúfolt és nedves környezetben gyorsan terjednek a légúti megbetegedések. Az ammóniaszennyezés nemcsak stresszt, rezisztenciacsökkenést, hanem változatos légúti betegségeket okozhat, akár állományszinten is. Ennek oka, hogy a modern sertés örökletesen csökkent ellenálló képességgel rendelkezik. A betegségek megelőzésében és kezelésében nagy szerepe van a tulajdonosnak, és az állatok gondozását, kiszolgálását végző gondozóknak. Állatvédelmi szempontból fontos, hogy a gondozó magas szinten képzett legyen. Szeresse azt, amit csinál, jó megfigyelő legyen. Tanuljon az állatok viselkedéséből, megfigyeléséből. Bár a legjobb gondozó sem képes eliminálni az egyedi kocatartás okozta állatjólleti problémákat, de apró cselekedetekkel képes javítani az állatok közérzetét. Minden helyen, ahol az állatok gondozója figyelemmel van az állatok közérzetére, és képes tenni a hiányosságok okozta anomáliák csökkentésére, az egészségi állapot és ezzel együtt a termelési eredmények is javulnak.

A könyv foglalkozik a *sertésjóllét törvényi szabályozásával* az EU-ban, az ázsiai országokban (Tajvan és Fülöp-szigetek), Ausztráliában és az Egyesült Államokban. Az USA-ban az állatjólléti szabályozás általános, minden állatfajra érvényes. Az EU-ban és a Fülöp-szigeteken törvényes szabályozást és útmutatást irányoznak elő. Svédországban, Svájcban és az Egyesült Királyságban az egyedi tartást betiltották. Ez a tiltás előbb-utóbb minden EU-s országra vonatkozni fog. Hasonló rendelkezések vannak Floridában is. A Fülöp-szigeteken, ahol rendkívül kiterjedt a sertésenyésztés és -hizlalás, az egyedi állások alkalmazása és a rácspadozatos tartás is tiltva van. Az európai szabályozás, amely megköveteli, hogy a sertések hozzáférjenek olyan manipulálható anyagokhoz, mint a szalma, továbbá magas rosttartalmú takarmányokhoz, hogy éhségérzetüket csökkenthessék, minden korcsoportra kiterjed.

Az emberi környezet és a fenntartható gazdálkodás a jó mezőgazdasági gyakorlat révén azt szolgálja, hogy az *emberi jólét, az állati jóllét és a környezet jó minősége* fenntartható legyen, miközben *kiváló minőségű élelmiszert* állítunk elő mindannyiunk számára. Az emberi és a fenntartható gazdálkodás áll: állatokból és állatvédelemből, emberekből és a vidéki életmód védelméből, környezetből, és a vidéki környezet védelméből, élelmiszerekből, gondoskodva a biztonságos, jó minőségről, élelmiszerbiztonságból, elegendő élelmiszerből a nemzetek számára, fenntarthatóságból és élelmiszerből jusson minden embernek, holnap ugyanúgy, mint ma.